

KÖRKÉP

Fiúk és apák

Előljáró beszéd: mentség és magyarázkodás. A vállalt feladat ugyanis más, több mint a gyermek és szülő kapcsolatát egy mai magyar regényben (Nádas Péter: Egy családregény vége), illetve regény alapján elemezni.

A megoldás első látásra könnyűnek, sőt elegánsnak tűnik. Mert miről szólnak a regények, ha nem emberi kapcsolatokról. s azon belül is a nemzedékek egymás mellett éléséről, egymásra utaltságáról, konfliktusairól? Így igaz: a regény nem kerülheti meg a családot, a mindenkori család ábrázolását. Nem, mert minden történet azzal kezdődik, hogy valaki elindul valahonnan valahová, s ebben az életútban a gyermekkor éveit, az eredet meghatározó erejűket. Hurcoljuk egy életen keresztül magunkban, ebből, az ekkor szerzett élményekből „élünk” egészen addig, míg unokáinknak el nem meséljük. És mégis! Mintha éppen az: a gyermekkor derűje hiányozna a mai magyar prózából: szinte csak nyomokban találunk utalást a mai gyerekek életére, a mai szülők és gyerekek kapcsolatára. Ha meg is jelenítik az írók, akkor — az esetek többségében — a két nemzedék súlyos morális és egzisztenciális konfliktusának a rajzaként. Két példát említenénk erre: Bihari Klára *Miértjét*, és Bárány Tamás *Velünk kezdődik minden* című írását. A tavalyi könyvtermésből — némi megszorítással — ide sorolható Kende Sándor *Szembenézni* című regénye is. Mégsem vállalkozunk ezek elemzésére, mert részben túlságosan régen (1971—72) jelentek meg, másrészt nem érezzük elég markánsnak ezeket a regényeket. Adódik viszont egy másik szempont is, amely ugyan kissé eltávolít minket a szűkebben vett témától, ugyanakkor kitűnő és hallatlanul izgalmas művekben tárul fel, s ez pedig: a mai „negyvenesek” vallomásértékű írásai a saját gyermekkorukról! Ez a probléma már csak azért is izgalmas, mert pótolni látszik azt a sokszor elhangzott követelést irodalmunkkal szemben, nevezetesen az ötvenes évek epikus ábrázolását. E sorok írója, aki szintén ehhez a nemzedékhez tartozik, „beismeri”, hogy megkülönböztetett kíváncsisággal és izgalommal olvas-sa ezeket a könyveket. Gondolunk itt például Lengyel Péter *Cseréptörés*, Bereményi Géza *Legendárium* című regényeire, Simonffy András novelláira, Czákó Gábor néhány írására, Asperján György vagy Oláh János regényeire — s a sor még folytatható. Ezekben az írásokban minden pátosz nélkül jelennek meg „ama” ötvenes évek, sine ira et studio (harag és elfogultság nélkül), úgy ahogyan a szer-

zők gyerekfejjel átélték vagy átszenvedték.

Ebben a sorban is kitüntetett helye van Nádas Péter regényének, mert mintegy sűrítve adja mindazt, ami ezekből a nehéz évekből teherként, de már ki nem törölhető emlékként tovább él. Nem véletlen, hogy Lukács György az egyik legsürgetőbb és legfontosabb feladatnak tartotta a személyi kultusznak „mint olyannak” az elemzését és ábrázolását. Nádas Péter kisfiú regényhőse kettős szorításban éli át ezeket az éveket. Nincs édesanyja, de elveszíti rajongásig szeretett nagyszüleit is, hogy a végén politikai tiszt édesapjától is elszakítva intézetbe kerüljön. Szinte már sok is ez — mondaná az olvasó —, de nem tud cáfolni, bár-hogy is szeretné! Nem, mert Nádas Péter regénye szuggesztív, sodró erejű. Olyan mély rétegeket tár fel a gyermeki lélekből, ami a nagy íróknak is csak kivételes pillanatokban sikerül. Ez a hányatott sorsú — körülbelül 10 éves — kisfiú egyszerűen kiszakad a jelenéből, holott a gyermeki tudat mindent JELENKÉNT él át. Már az a tény, hogy nem a szüleivel él (az anyja meghalt, az apját elszólítja a szolgálat), az hogy idealista nagyapja beavatja a (zsidó) család több évszázados litkaiba, holott a gyermek még nem érti azt, kiemeli a kortárs csoportból. Dickens árvái, félárva: Twist Olivér vagy Cooperfield Dávid élik át ezt a borzongást, ezt a találkozást egyik oldalon az adakozó, természetes emberi jószággal, míg a másik oldalon ennek szöges ellentétével: az értelmetlen, már-már irracionális önkénnyel és kegyetlenséggel. De míg Dickensnél mindez valamiféle szentimentális és romantikus sodrásban oldódik, Nádas Péter egy pillanatig sem hagyja érzékenyülni az olvasót. A nézőpont mindvégig a kisfiúé, aki nem érti, hogy mi is történik körülötte. Az események néhány hónapra vannak sűrítve: ez alatt temetik el a nagyszüleit, hurcolják el a szomszédból a pajtásait, akikkel papámmamást játszott, hogy egy hideg-rideg intézetbe kerülve ocsúdjon rá a sorsára. idézze fel korán véget ért gyermekkorát, visszpillantva idillinek tűnő, hónapjait, éveit. Ez: a gyermeki nézőpont az, amely naiv bájával élesebben rajzolja a kontrasztot a meg nem értett „kinti” világ és az otthoni között. Ítélete se lehet keményebb, mint a gyerekeké, akik ártatlanul szenvedték meg az évtizedet! A múlt nem tehető jóvá, hisz’ az idő visszafordíthatatlan. De le se tagadható! El se hallgatható — figyelmeztetett már József Attila is: „a múltat be kell vallani”. A gyerekek ideje a mindenkori jelen — mondtuk. Úgy tűnik azonban, hogy a mai apák (tudniillik: az írók) még jobban el vannak foglalva a saját, tehát a

múltidejű gyermekkorral, s ezért nem jut idejük, erejük a mai gyerekekre figyelni. Vajon jobb apák lesznek-e, mint amilyenek az övékéi voltak? Nádas Péter — indirekt módon — válaszol erre a kérdésre is: a szeretettel megrajzolt nagyapja figurájával, aki tudatosan adja át mindazt az unokájának, amit ő is a nagyapjától hallott. Mert csak az él igazán a jelenben és a jövőnek, aki kontinuitásában folyamatában látja az életet. Nem árt erre is gondolni a gyermekek évében! Helyesen ismerni a múltat, értelmesen, humánusan cselekedni a jelenben, hogy ne pocsékoljuk el a jövőt! Mert nem mindegy, hogy milyen emlékekről beszélhetünk majd mi az unokáinknak...!

Horpácsi Sándor

Veress Miklós épülete kész

VERESS MIKLOS: PORHAMU

Harmadik verseskönyvével szokatlan dolgot mivelte *Veress Miklós*: egyszerre „két” kötettel is megajándékozta az Olvasót. Egy máris forgathatóval — s egy másikkal, melynek szavait ugyan még nem lehet kibetűzni. Am annyi máris bizonyos, hogy újfajta, más mondatok futnak lapjain — egyelőre még sejtelmes értelmet görgetve — a majdani hátsó borító felé. Ennek a máris tapinthatónak, melyet a kezemben tartok, különös súlya van. Súlya, akár egy épületé. Mint oly sokan a magyar költészetben, Veress Miklós is magányos mesterember. Valójában nem tudni, mikor s hol kevert anyaggal, hol s miért ilyenre csiszolt-tisztított szerszámokkal látott hozzá költői világteremtéséhez, a maga épületéhez, amelyhez már első két kötetében is helyet keresett, hogy harmadikra meglelje, mint a mesében. Az 1972-es *Erdő a vadaknak* című nyitó műve bizonyosság arra, hogy a költészethez csörömpölés nélkül is el lehet jutni. Az 1975-ös *Bádokkirályban* már minden anyag és hódolat birtokában a neki rendelt földet keresi. Az égboltot és egy elfolyó arcot talál. S három évre rá, a *Porhamuban* megkezdte s — talán önmagát is meglepve: — bevégzi megálmodott épületét. Mint minden valamirevaló építménynek, a *Porhamunak* is van

I. ALAPJA, s Veress Miklós, aki tudja ezt, mint eddigi köteteiben, ebben is nyitóverssel indít. Megírja Szenczi Molnár utolsó utáni zsolttárát (*A CLIII. zsolttár*). Minden együtt van itt, amit Veress Miklós tud: lenyűgöző formaérzék, veretes rímtechnika, zsolttáros modor: népért, kispörc templomért, ahol üdvözítően csenghet a zsolttár.

II. A FÖLDSZINTEN (*Bolondok és szentek* ciklus) néhol nincs fűtés. Veress Miklóst még néha alig találni meg: bolgár ikonok mögé, bolgár városok, templomok zugaiba s magasaiba búvik, őszi arc mögött borong, s bár „kívül is ég belül is ég”, melegedni alig lehet még tüzenél.

III. AZ EMELETEN (*Viaszfehér és Requiem* ciklusok) a szerepről szerepre, árctól árarcig vándorló költő arca, ha viaszfehéren is, már felismerhető. A bolyongásokért keserűen fizet az *Egy lírikus sírámaiban*: „Melyik álarcomat kívánod ó közönség”. A *Feliratban* az általa (is) kiválóan művelt szereplő a meghasonlottságig, az igaz-hamis önmarcangoló tépelődéséig juttatja. Itt, a ciklus első felében mély és heves őszintesége megkapó, a *Munkadalban* és az *Ady-kép csolnakkal és lovakkalban* pedig halott-támasztásai ragadnak magukkal. Emeletéről.

IV. SZALMASZÁLON vissz fel az *Égi háztető*ig. A ciklus címét adó dal, a *Szalmaszál*: finom és törékeny. A vers egy rezzenés, de utolsó sorai megdobbannak, mint a szív: „megiscsak végső menedék egy szalmaszálon át — az ég”. A ciklus fölfelé húzó darabjai a *Pityang*, a *Négysoros*, a *Fagy* stb. — leheletfinom rajzok, némelyik csupán egy mozdulat, amelyen annyi minden, vagy tán minden múlik. Mielőtt kilépnénk a háztetőre, két remek verssel adózik József Attilának. A *Néhai kalács* játékosságában emlékeztet a nagy elődre, az *Alkalmi vers* *Ilónak* pedig a József Attila-i gondolati költészet világával rokon: „...gondolkodnak-e a csillagok / s termelnek-e majd olyan anyagot / miből a szellem tisztában ragyog / vagy csak magadban hordod, s hordom én / lélekmagamban azt a csillagot”.

V. EZ ÉGI HÁZTETŐKÖN a szerelem cserepein ülhetsz, Olvasó. A *Májusi ódában* és a *Szerelmesénekben* ódai szárnyalással röptet a költő két jól ismert arcot a maradandóságba, a végső fénybe. A *Csendes nyári esőben*, Veress Miklós költészetének e csúcán, már anyagtalannul, szédítő sebességben, s egyúttal mozdulatlanul e szárnyalásban, oda visz, ami már túl van minden jón, s rosszon. Nem is meglepő, hogy innen varázsos, lebegő, távoli

VI. ZENÉKET lehet hallani: különös rondók, szonáták és etüdök hangjait sordorja felénk az idő, s e költői, már-már transzcendentális látványba *Szétszórt kottalapok* épülnek be:

„föltalált / minket / az anyag őrzöng hogy nem tud majd / elfelejteni.”

Az épület — kész: a földi zsoltártól az égi zenéig.

VII. JEGYZET A TOVÁBB MÁR NEM ÉPÍTHETŐ ÉPÜLETRŐL. Tisztán, s befejezetten áll, amit megteremtett. Valami újat, valami mást kell ezentúl csinálnia. Kölcsönvéve a még tapinthatatlan kötet előlegéből: a Veress Miklós-i költészet nem kivonul, csak átvonul: egy új, ismeretlen földre. (*Szépirodalmi*, 1978.)

Krasznahorkai László

Munkás- és paraszt- ábrázolás Balázs József regényeiben

Keveset árult el Balázs József prózájának sajátosan egyedi értékeiről, hogy „új hang csendül a fiatal magyar prózairók kórusában”, miként első regényének borítóján, a rövid bemutatásban olvashattuk. Életrajzi adataiból sejthető, hogy regényeinek témáját szülőfaluja, a Szabolcs megyei Vitka mikro-környezetének szinte mitológiává nemesedett múltjából, jelenéből merítette. Írói világát nyilvánvalóan gazdagították újságíróként szerzett tapasztalatai is. Műveiben két alapvetően fontos témakört jár körül. A legnincstelenebb parasztság történelmi múltját ábrázolja a *Magyarok*, a *Fábián Bálint találkozása Istennel*, az *ártatlan* című regényekben. A *Koportos* és a *Szeretők és szerelmek* jelenünk fontos problémáit tárgyalja: átmeneti életforma tragikus hősei mutatkoznak meg, akik elszakadtak a falutól, de nem sikerült igazán városi munkássá válniuk.

A népi írók hagyományain nevelkedett utód a legkiszolgáltatottabb, legkiszolgáltatottabb társadalmi problémáiról szól. Történelmi távlatosság és hiteles szociográfiai keresztmetszet tárul föl műveiben a parasztság közelmúltjáról és jelenéről. Újszerű a mai irodalomban, hogy nem parabolizálási, modellezési szándék vezeti elsősorban az alkotót, amikor történelemmé távlatosodott korok eseményeihez nyúl.

A *Magyarokban* és a *Fábián Bálint találkozása Istennel* című regényekben közös a magyar parasztság életének illúziómentes ábrázolása. Redukált tényszerűség jellemzi a *Magyarokat*: 1944-ről, a németek bevonulásának évéről annyi adalékot kapunk, amennyi a regény tíz nincstelen, szegényparaszt főhősének látóterében, egy koldusszegény szabolcsi falu mindennapjaiban megjelenik. A kiszemeltettek számára a könnyebb élet lehetőségével kecsegtetett a fasiszta Németországban végzendő mezőgazdasági munka. A zárt közösség törvénye szigorú értékrendet alakított ki a magyar parasztemberben, a falu, amelyhez a nélkülözés, a nehéz munka élmenye kötötte — nélkülözhetetlen volt számára. Ezért szakadnak el olyan nehezen még egy évre is a falutól, amely egyúttal a hazát és a családot is jelenti. Ezért nem maradhatnak Németországban, a gazda kecsegtető ajánlata ellenére sem. Pedig sejtik, mi vár rájuk otthon: a fiatalabbjaik már a hazatérésüket követő napon megkapják a behívót. Szinte mindegyik hősből közös, hogy erkölcsiségük egyszerű és szigorú, kizárólag a falu gyökereiből táplálkozik. Balázs Józseftől távol áll a pántlikás, mosolygó magyar falu ábrázolása, viszont az egész napos gond, nyomor szüneteinek komor, fekete idilljét hitelesen festi meg. Balázs prózájának külön erénye, hogy a társadalmi probléma lépten-nyomon élet és halál filozófiai mélységgel megfogalmazott alapkérdéseivel fonódik össze.

Fábián Bálint (a *Fábián Bálint találkozása Istennel* című regény főhőse) is egyedül marad élete végén látomásaival, halottaival, elátkozottságtudatával. A regényben mitológiává sűrűsödik a lelki-furdalás, az iszonyat, a szabolcsi falu kollektív büntudata az ősök és saját vétkeik miatt. Fábián Bálint, az első világháborúból megtért juhász a harctérről, a gyilkolástól való iszonyt hozza haza. De hiába keresi már otthon a zárt közösség, bár nehéz életű, de mégis békés szigetét. Hiába tartja magát szigorúan az emberség erkölcsi parancsához, egyre rémületesebb erővel fojtogatja a környezetében sejtett gyilkosságok múlt- és jelenbeli (fehérterror!) burjánzása. A főhős is Istenhez menekül, a

halottak átka, a kollektív büntudat, a gyilkos-háborús emlékek elől. A *Fábián Bálint találkozása Istennel* a végső elkeseredettség regénye, a hősök a halálba menekülnek a jelen kilátástalansága elől.

Történelmi szempontból hitelesen idézi meg Balázs József *Az ártatlan* című regényében a II. világháborúban elpusztult nyíregyházi huszárezred tragédiáját. A súlyos történelmi önvizsgálódás szövevényében, a cselekmény forgatagában gyakran elmosódik a hősök kontúrja. Hús és vér emberek helyett — valóságos szituációban — sokszor csak vélemények ütköznek össze. Többször indokolatlanul tűnik el a szemünk elől a főhős, Batár János. Az elbeszélőmodor is néha tisztázatlan, nehézkes.

Az átmeneti életforma áldozatának tragédiájáról szól a *Koportos*. Már a *Magyarokban* föltűnik a böles, öregedő paraszt — Gáspár Dániel —, aki apja csökönysége miatt nem tudott paraszttól tanult szakmunkássá válni. Balázs József a maga teljességében — egyszerre nosztalgikusan és iszonyt keltve — mutatja be a szegényparaszti életformát, de nem misztifikálja az iparosodott városba való menekülést sem. A zárt közösségből kiszakadó emberben szükségszerűen kialakul a sehová sem tartozás, az abszolút kívülállás-tudat. Balogh Mihály, a kisregény főhőse kiélezetten magányos. Falujában, a szabolcsi kisközségben ártatlanul lopással vádolt cigány; a cigányok közt félcigány; városi munkatársai szemében paraszt. Lényegében ingázó sortársai sem fogadják be, érzik, hogy tépelődő, töprengő ember, aki különb akar lenni a többiekénél. Életének tragédiáját feleslegének hirtelen halála világítja meg előtte is. Koportosnál, a falu régi temetőjénél érzi át közeledő halálát, a falu kollektív tragédiáját, saját teljes magányát. Egyéni kudarcából az átmeneti életformájú, sem munkás — sem paraszt ember mai társadalmunkra igen jellemző sorsának tragédia-lehetősége bontakozik ki.

A *Szeretők és szerelmek* című regény műfaji elkülönülése azonnal szembetűnő. A *Magyarok* kollektív, a *Fábián Bálint találkozása Istennel*, a *Koportos* egyéni tudatregény. Az új mű jobban emlékeztet az 1945 után kialakult novellaszerű magyar kisregény típusra. Az író kívülről, objektíven, epikus távolságtartással látatja szereplőit, a mellékalakok elkülönülnek a központi hős látószögétől. Kalenda József, a paraszti környezetéből kiszakadt, tehetséges ember látószögétől már ízig-veéig munkás, életmódja is urbanizált. Életében nagy fordulat lehetőségével kecsegtet, hogy egy kiemelt szakmunkásbrigád felhivatalos vezetőjeként elküldik egy kisvárosi üzem irodaházának építkezési munkáira — magas fizetéssel, brigádvezetővé emelkedési lehetőségével. Balázs életművében is új motívumként, új szociográfiai mikrokozmoszokként jelenik meg a kisváros, amely új alkalmazkodási feltételeket szab a főhősnek.

A korrupció a fejlődésre törekvő kisváros hatalmi struktúrájának egészét átszövi, a „maffiának” dolgozik még a vallásosan megszállott, félőrült Mendel Péter fuvaros is, aki reménytelenül szerelmes Kapuvári Mártába, Kalenda szerelmébe. Ez a fertőzött környezet a két főhős kapcsolatát is szeretői viszonyra zülleszténé. Kalenda végül is „szükségszerű véletlenként” megöli egy dulakodás közben a szerencsétlen örültet. Kissé meghökkenítő véletlenszerűséggel teljesedik be a főhős sorsa, túl látványosan és váratlanul sodródik gyilkosságba.

Balázs regényeinek ennek ellenére közös erénye, hogy a szociográfiai hitelesség s a pontos lélektani ábrázolás, kisebb hullám-völgyekkel, következetesen megvalósul. Az egykori falu kísértetei, az átmeneti kor fantomjai leegyszerűsítés nélkül, a maguk teljességében tárulnak föl a korántsem lezárt pályá eddigi műveiből.

Pósa Zoltán

A Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége az elmúlt másfél év alatt három kiállítást is rendezett. Közülük a legutolsót, a harmadikat, a napjaink grafikáját bemutatót tavasszal tekinthettük meg a Magyar Nemzeti Galériában. Milyen volt grafikánk a múlt évben, mit állítottak ki, milyennek látták az 1978-as év termését a kiállítás rendezői? A bemutató nem okozott csalódást. Összképet adott, olyant, amivel érdemes foglalkozni.

Milyen volt tehát a magyar grafika 1978-ban? Feltétlenül jobb, mint a festészet és a szobrászat, amelynek mérleget készítő kiállításait rezignáltan nézhettük meg a Múcsarnokban. A grafikusok tartják azt az előnyt, amit még az ötvenes és hatvanas évek fordulóján szereztek, Kondor és néhány ma is szereplő művész jóvoltából. Ezért is láthattunk több jó munkát a Galériában. Különösen figyelemre méltó a hetvenes évek elején indulók mezőnye. Sok persze a közepes, egy-egy meghatározó vonulat utánjátszása, és természetesen akadnak rossz grafikák is.

A kiállítás címében szereplő hetvennyolcas évszám csupán tájékoztató jellegű, mert inkább a kiállított anyag begyűjtését, a tárlat előkészítésének idejét regisztrálja, a lapok készülésének időpontját csak részben jelöli. A kiállítóterembe lépésünk után ez az érzésünk csak fokozódik a háború előtt induló nagynevű alkotók művei láttán. Grafikáik és rajzaik ugyan a múlt évben készültek, de szellemük, formai újításaik egy már leltűnt, művészettörténelileg feldolgozott korszak győztes csatáira utalnak. Munkásságukat célszerűbb lenne életmű-kiállításokon bemutatni. A nemrégiben elhunyt Varga Nándor Lajos, a két háború közötti művészeti élet meghatározó személyisége volt. Tusrajzaival a negyvenes évek magyar grafikáját forradalmasító Szalay Lajos műveit ma is megcsodáljuk. A szürrealis-groteszk, mégis oly humánus világot teremtő Szabó Vladimír rajzai is újra és újra lenyűgözik nézőjüket. A festészetünk nagy öregjei közé sorolható Tóth Menyhértet a szakma és a közönség csak az utóbbi néhány évben fedezte fel igazán. Művészetének jelentőségét a *Ketten* című ceruzarajz is megerősíti.

Megtaláljuk a Galéria termeiben a hatvanas évek nemzedékének — pl. Csohány Kálmánnak és Feledy Gyulának — balladisztikus hangvételű, zaklatott, expresszív vonalvezetésű munkáit, Czinkó Ferenc elvontabb, ismerős, jellegzetes formavariációit. Ugyanebbe a generációba tartozik a szemléletmódjában profánabb, technikájában művesebb, (durva jelzővel újromantikusként is aposztrofálható) Gyulai Líviusz, Rékassy Csaba és a direktül satirikus Gácsi Mihály. Gyulai és Rékassy művészete közvetve hatott az utána következő, a hetvenes évek elejétől jegyzett generációra. E befolyás nem tartalmi-szellemi, hanem főleg technikai, a mesterség tiszteletére, a pontosságra, a

mívességre ösztönző. Ezt az örökséget viszi tovább a sajátos technikát, formanyelvet és egyéni mitológiát kidolgozó Kovács Tamás is: Vu Cseng-En Nyugati utazás című regényéhez készült illusztrációi a hetvenes évek elejéről valók. Kovács egyéni merített a századeleji könyvillusztrációk és metszetek világából. A hajszálpontosan megrajzolt, az általa kifejlesztett technikai eljárással kivitelezett lapjai egy sajátosan kiépített mesevilág részei. E lapok atmoszférája a vihar előtti pillanathoz hasonló: kicsit fülledt, csendes, de villamossággal telített, a történést megelőző villanásnyi idő feszültségét magába rejtő.

Szemelthy Imre Szentkuthy-illusztrációiban teljesítette ki legtökéletesebben a képteret tárgyakkal telezsúfoló alkotómódját. E kompozíciós elvtől legújabb munkáin elfordult. A tárlaton látható tollrajzain egy új szerkesztési elv kibontakozását figyelhetjük meg: a zsúfolt kompozíció után a részletek kiemeléséhez, egy-egy motívum kiterjesztéséhez, olyan áramlatok kifejezéséhez jut el, amelyhez csak ez, a formák részleteit kinagyítva vizsgáló alkotómód nyújt lehetőséget. Szabados Árpád korai grafikáinak nyugodt, kimunkált formavilágát részben megtartva, a gyerekrajzok felé fordul, érzékenyen reagál néhány művészeti áramlatra, ezek eredményeit igyekezett művészetébe olvasztani. Mint sokan mások, ő is kísérletezett a fotóval, és részben fel is használta eredményeit. A kiállításon látható Nagy László *siratása* című ceruzarajza, tiszta formavilágával művészetének hagyományosabb, de jelentősebb és jellemzőbb korábbi korszakára utal.

Somogyi Győző szitanyomatainak fekete-fehér kontrasztja és a kifejezés intenzitását a maximumra növelő torzításai szinte sokkolják szemlélőjüket. Szociológiai (Külváros) és történeti (1948-as sorozat) lapjai egyaránt bemutatásra kerülnek. Az előbbieket hatását talán a dokumentumfilmekéhez lehetne hasonlítani. A filmmel való összehasonlítást a jellegzetes montázszerű képi építés indokolja. Az 1848-as sorozatának lapjai adalékok az új és tiszta történelemszemlélet kimunkálásához: a hősködőkről lemállik a misztikum burka, és a forradalom ténylegesen cselekvő résztvevői emelkednek hőskökké.

Banga Ferenc tüskés, ideges „firkái” a töle megszokott igényességgel készültek. Tollrajzai gyerekes nyíltsággal és öregek bölcs fintorral történő frappáns valóságkérdések. A *Bolgár útirajzok* bármelyikének papírra szórt motívumait, úgy tűnik, mintha a papír síkja tartaná össze, de ha figyelmesebben megnézzük, rájövünk, hogy a szituáció és a mondanivaló gondolati egysége fogja össze a kompozíciót, ez teszi megszerkesztetté és megváltoztathatatlanul stabilá.

Figyelemfelkeltők Prutkay Péter munkái is. Főleg a jól körülhatárolt művészeti, technikai, kompozíciós kérdések megoldására vállalkozik. Ilyen típusú lapjai közül tetszetős számozott grafikája.

Valkó László *Pozitív negatívja* szeriográfáinak nem túl jelentős, legnagyobb éré-

nye romantikus-látványos témakiválasztása. Sáros András Miklós sok ötletes lappal szerepelt már különböző tárlatokon. A most bemutatott, nem túl sikeres sorozata, saját művészetén belül is visszatesztet jelent. Vagyóczy Károly a mesterséget igen becsülő alkotók közül való. A *Séta a parton* című barna tónusú rézkarcá ellentétben a felületre, a drapériára és a tárgyakra összpontosító alkotásaival, társadalmi indíttatású, problémalátó. A Lánchíd kőoroszlánjának és a hídfő oldalán álló fülbevalós agárnak szembeállítás, egymásra vonatkoztatása révén a hamis kispolgári, polgári nosztalgiák régióját vilantja fel.

Néhány éve jelentkezett a Stúdió-kiállításokon a szürrealizmus felé orientálódó alkotók kis csoportja. A közös alkotómód kapcsolja össze Badacsonyi Sándor és Balla Margit művészetét. Sajnos, lapjaikkal nem tudnak túlelni Max Enst túlzott tiszteletén. Karcaikkal nem sikerült azt a meglepő intellektuális izgalmat nyújtaniok, mint a néhány évvel előttük induló Almásy Aladárnak, akinek vonalra építő, szinte egyéniségéből fakadó szürrealizmusa anyira spontán, hogy már eredeti és igaz. Rézkarcainak és tollrajzainak finom kidolgozása meglepő gondolat- és formatársításai egyszerre szemégyönyörködtetőek és gondolatébresztőek.

Bak Imre népművészeti motívumokat „konstruktíváló” szitanyomatait korábban láthattuk a Múcsarnokban. Azon pedig kicsit elcsodálkozunk, hogy Gy. Molnár István a közvetlen szomszédságukban falra függesztett *Téma XIX.* című lapja mennyire Bak ötletének variánsa.

A dombornyomat hazai grafikánkban néhány éve elterjedt technikai eljárás. Kocsis Imre és Erős János lapjait egymás mellett látva, a dombornyomás a mű egészéből következő, illetve önmagáért való felhasználását is megfigyelhetjük. Erdős grafikáján a dombornyomás hűsvéti tojásra emlékeztető formát kiadó dekoráció. Kocsisnál ezzel szemben a mondanivalót kompozícionálisan kiemelő, remek ötlet.

A budavári kiállításnak vannak a koncepció hiányából fakadó bizonytalanságai és konkrét hiányosságai (pl. Gross Arnold művei éppen úgy nem szerepelnek a bemutatón, mint Swierkiewicz Róberté). De a tárlat éppen úgy, mint a kritika, inkább kiemelni, orientálni igyekszik; és a hiányzó művészek névsora legalább annyira minősít, akár a kiállítóké.

A bemutató legnagyobb erénye nyitottsága, amit még mindig lehet és kell is fokozni. A felvonultatott anyag hiányossága ellenére is körképet ad egy korábbi időszak, a hetvenes évek művészetéről. Arról a gyakori stagnálásokkal teli, lassú fejlődésről, ami napjaink képzőművészetét jellemzi. A jelenkori grafikánk magvát képező alkotók — pl. a hetvenes években indulók — műveit láthattuk legteljesebben bemutatva. Csúpan a kísérletezőkre, az új utakat keresőkre kellett volna a rendezőknek jobban odafigyelni.

Lóska Lajos

